

Αξιοποίηση του Τρότσκι και της 3ης Διεθνούς στη συζήτηση για το μεταβατικό πρόγραμμα και το ενιαίο μέτωπο σήμερα

Οι σύντροφοι Σκούφογλου και Καρδαμίτσης από την ΟΚΔΕ έγραψαν μια κριτική στο κείμενο συμβολής στο διάλογο για την 3η Συνδιάσκεψη της ΑΝΤΑΡΣΥΑ που υπογράφουμε πάνω από 70 μέλη της. Το κείμενο των συντρόφων της ΟΚΔΕ ανταποκρίνεται στην έκκληση για ειλικρινή συντροφικό διάλογο και παραθέτει με συντομία και σεβασμό στην αντίθετη άποψη τα βασικά σημεία διαφωνίας που πρέπει να επιλυθούν. Θα ήθελα να σταθώ σε δύο από αυτά (τα σημεία 3 και 4 στο κείμενο τους) που μου φαίνονται ως τα πιο κεντρικά προσπαθώντας να συμβάλω να πάει παρακάτω η συζήτηση: οι σύντροφοι έχουν δίκιο ότι αντιλαμβανόμαστε διαφορετικά το μεταβατικό πρόγραμμα και το ενιαίο μέτωπο. Αν δεν ενιαιοποιήσουμε όμως σε μεγάλο τουλάχιστον βαθμό την αντίληψή μας πάνω σε αυτά τα δυο ζητήματα, δεν μπορούμε να έχουμε ουσιαστική πολιτική παρέμβαση σήμερα.

Για το μεταβατικό πρόγραμμα

Η βασική διαφορά μας όσο αφορά το μεταβατικό πρόγραμμα είναι ότι εμείς κάνουμε διάκριση ανάμεσα - από τη μία - στην εκκίνηση της εφαρμογής του κι - από την άλλη - στην ολοκλήρωση της (δηλαδή την πλήρη εφαρμογή του), ενώ οι σύντροφοι το βλέπουν ως κάτι που μπορεί να υιοθετηθεί και να εφαρμοστεί σχεδόν στιγμιαία.

Γράφουν: «το μεταβατικό πρόγραμμα δεν είναι ένα πρόγραμμα που μπορεί να επιτευχθεί εντός του καπιταλισμού, στην “προοπτική του σοσιαλισμού”. Το μεταβατικό πρόγραμμα, (...) στη θεωρία και την παράδοση του κομμουνιστικού κινήματος, (...) δεν είναι συμβατό με τον καπιταλισμό»

Θα ήθελα να υποστηρίξω ότι η παραπάνω διατύπωση είναι λάθος γιατί αποτυγχάνει να κάνει τη διάκριση ότι το μεταβατικό πρόγραμμα ξεκινά να εφαρμόζεται σε συνθήκες καπιταλισμού, όσο ακόμα δηλαδή οι καπιταλιστικές σχέσεις στην οικονομία είναι κυρίαρχες, αλλά ολοκληρώνεται όταν έχουν μπει τα θεμέλια της σοσιαλιστικής οικοδόμησης, όταν δηλαδή τα βασικά μέσα παραγωγής έχουν περάσει υπό σοσιαλιστική ιδιοκτησία και διαχείριση.

Το μεταβατικό πρόγραμμα στη μαρξιστική θεωρία είναι ένας από τους δυνατούς δρόμους μετάβασης από τον καπιταλισμό στο σοσιαλισμό, που καθόλου δεν ακυρώνει την αναγκαιότητα στιγμών τομής και επαναστατικής ρήξης, ούτε και της στιγμής τσακίσματος του αστικού κράτους. Η σοσιαλιστική δημοκρατία ή δικτατορία του προλεταριάτου είναι η περίοδος μετάβασης από το σοσιαλισμό στον κομμουνισμό με την απονέκρωση του σοσιαλιστικού κράτους. Είναι βασικό να κάνουμε και τη διάκριση ανάμεσα στις δύο μεταβάσεις, γιατί αν τις μπλέκουμε δεν αντιλαμβανόμαστε ότι πρόκειται περί παραδοξολογίας να λέμε ότι το μεταβατικό πρόγραμμα ξεκινά με την ανατροπή του καπιταλισμού.

Η εσωτερική αυτή διαφωνία μέσα στην ΑΝΤΑΡΣΥΑ, θέτει το πολύ σημαντικό ζήτημα της κατανόησης και αξιοποίησης στις σύγχρονες συνθήκες της θεωρητικής παρακαταθήκης του «Μεταβατικού Προγράμματος» του Τρότσκι (1938) [2]. Δικαίως εμπνεόμενοι από αυτό οι σύντροφοι Σκούφογλου και

Καρδαμίτσης γράφουν ότι το μεταβατικό πρόγραμμα « ξεκινά από τις άμεσες ανάγκες των εργαζομένων για να τους δείξει τελικά ότι αυτές οι ανάγκες δεν γίνεται να ικανοποιηθούν εντός του συστήματος» κι ότι «είναι μια γέφυρα που θέτει το ζήτημα της εξουσίας από σήμερα». Πρέπει, όμως, να αποσαφηνίσουμε αν ο μόνος ρόλος που μπορεί να παίξει το μεταβατικό πρόγραμμα είναι αυτός της επίκλησής του, που μπορεί να κάνει τους εργαζόμενους να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη της επανάστασης την οποία θα πραγματοποιήσουν χωρίς αυτό να αρχίσει να εφαρμόζεται, ή αν υπάρχει περίπτωση και να αρχίσει να εφαρμόζεται ως τέτοιο κι έτσι να οδηγήσει στην επανάσταση.

Ας δούμε ένα παράδειγμα. Ο Τρότσκι θεωρεί ακόμα και την άρση του εμπορικού μυστικού ως κομμάτι της εφαρμογής του μεταβατικού προγράμματος: «Οι εργάτες έχουν το δικαίωμα. όχι λιγότερο από τους καπιταλιστές, να ξέρουν τα «μυστικά» της επιχείρησης, του τραστ, του βιομηχανικού κλάδου, ολόκληρης της εθνικής οικονομίας. Πρώτα πρώτα, οι τράπεζες, η βαριά βιομηχανία και οι συγκεντροποιημένες μεταφορές πρέπει να μπουν κάτω από το φακό της έρευνας». Λέει στη συνέχεια ότι «καμιά υπηρεσία του αστικού κράτους δεν είναι σε θέση να φέρει σε πέρας αυτή τη δουλειά» κι ότι «μόνο οι εργοστασιακές επιτροπές μπορούν να εγγυηθούν έναν πραγματικό έλεγχο πάνω στην παραγωγή». Είναι προφανές στο γραπτό του ότι αυτός ο έλεγχος πρέπει να παλευτεί και να πραγματοποιηθεί πριν οι καπιταλιστές χάσουν την τυπική ιδιοκτησία των επιχειρήσεων. Διαφορετικά, δε θα μίλαγε καν για αυτό, παρά μόνο για την επαναστατική στιγμή στην οποία το σύνολο της συγκεντρωμένης παραγωγής θα περάσει με επαναστατικό διάταγμα υπό σοσιαλιστική ιδιοκτησία (κάτι που σίγουρα είναι κομμάτι των επιδιώξεών μας).

Το ερώτημα που μπαίνει στην περίπτωσή μας είναι αν μπορεί μια εργατική κυβέρνηση, που να έχει προκύψει είτε μέσα από εκλογές με στήριξη του εργατικού και μαζικού λαϊκού κινήματος (όχι ως εκκίνηση του κινήματος όπως κάποιοι μας κατηγορούν ότι υποστηρίζουμε, αλλά ως αποτέλεσμα και σημαντικός σταθμός ενός ρωμαλέου λαϊκού κινήματος) είτε μέσα από ένα κενό εξουσίας που να έχει καλύψει χωρίς εκλογές το λαϊκό κίνημα, να στηρίξει τον εργατικό έλεγχο στην παραγωγή (ως κομμάτι του μεταβατικού προγράμματος). Μπορεί να μιλάμε για ένα κίνημα χειραφέτησης και ρήξης που δε θα είναι συνειδητά και ολοκληρωτικά αντικαπιταλιστικό ή κομμουνιστικό. Αλλιώς αν ένα τέτοιο κίνημα επιβάλει μια αμιγώς κομμουνιστική κυβέρνηση, τότε δε χρειαζόμαστε το μεταβατικό πρόγραμμα. Στο προκείμενο, δε θα έμπαινε θέμα πώς να επιβληθεί ο εργατικός έλεγχος αλλά η άμεση εργατική διαχείριση.

Στο έργο του «το μεταβατικό πρόγραμμα», ο Τρότσκι θέτει «την απαλλοτρίωση των μονοπωλιακών εταιριών της βιομηχανίας πολέμου, των σιδηροδρόμων, των πιο σημαντικών πηγών πρώτων υλών, κλπ.» αλλά και των τραπεζών ως στόχους που μπορούν να εκπληρωθούν πριν «την πολιτική ανατροπή της μπουρζουζίας» (δηλαδή του αστικού κράτους συνολικά) «και τη συντριβή της οικονομικής κυριαρχίας της». Βάζει επίσης την ανάγκη αν δημιουργηθεί «ένα ενιαίο σύστημα επένδυσης και πίστης, σύμφωνα μ' ένα ορθολογικό σχέδιο που να ανταποκρίνεται στα συμφέροντα ολόκληρου του λαού». Αυτό μας λέει ξεκάθαρα ότι μπορεί να αρχίσει να γίνεται πριν « η κρατική εξουσία περάσει ολόκληρη (...) στα χέρια των εργαζομένων», αλλά ολοκληρώνεται μόνο τότε.

Ο Τρότσκι λοιπόν βλέπει ξεκάθαρα τη δυνατότητα μιας σειράς κομβικών σημείων του μεταβατικού προγράμματος να μπορούν να επιβληθούν από τον αγώνα των εργαζομένων πριν την επανάσταση και δεν αποκλείει και το σχηματισμό μια δικιάς τους κυβέρνησης ως εργαλείο επιβολής τους.

Η προϋπόθεση που θέτει ο Τρότσκι για να είναι μια εργατική κυβέρνηση «γέφυρα προς τη σοσιαλιστική επανάσταση» (άρα μιλάμε ξεκάθαρα για κυβέρνηση πριν από αυτήν) είναι «να σπάσουν τους πολιτικούς τους δεσμούς με την μπουρζουαζία», τα μη επαναστατικά πολιτικά κόμματα και οργανώσεις που συμμετέχουν σε αυτή και που αν και στην πράξη έχουν μικροαστική πολιτική «βασίζονται πάνω στους εργάτες και τους αγρότες και μιλούν στο όνομά τους». Για να γίνει η εργατική κυβέρνηση, το επαναστατικό πολιτικό υποκείμενο πρέπει να συμμαχήσει με τα μη επαναστατικά κόμματα που μιλούν στο όνομα των εργαζομένων και να τους υποσχεθεί «πλήρη υποστήριξη ενάντια στην καπιταλιστική αντίδραση». Ο Τρότσκι λέει ότι κάτι τέτοιο «είναι αδύνατο» να αποκλεισθεί ως «θεωρητική δυνατότητα»

που μπορεί να πραγματοποιηθεί ακόμα και με τις «παραδοσιακές εργατικές οργανώσεις» (δηλαδή τα σοσιαλδημοκρατικά και «σταλινικά» κόμματα της εποχής του). Ακόμα λιγότερο, λοιπόν, πρέπει να αποκλείεται αυτό που πολλοί στην ΑΝΤΑΡΣΥΑ λέμε σήμερα, το να σχηματιστεί δηλαδή αυτή η κυβέρνηση από το νέο επαναστατικό υποκείμενο μαζί με αριστερές διασπάσεις των παραδοσιακών δυνάμεων της αριστεράς.

Ο Τρότσκι λέει ότι πρέπει να «αναπτύσσουμε ακούραστα μια ζύμωση γύρω από τις μεταβατικές διεκδικήσεις που θα πρέπει κατά τη γνώμη μας, να αποτελούν το πρόγραμμα της «Κυβέρνησης Εργατών και Αγροτών»». Με την έννοια αυτή λοιπόν δε μπορεί να υπάρξει το «καθαρό αντικαπιταλιστικό μεταβατικό πρόγραμμα» που αναζητούν οι σύντροφοι. Το μεταβατικό πρόγραμμα είναι πεδίο ζύμωσης και διαμόρφωσης με βάση την ταξική πάλη.

Οι σύντροφοι πρέπει επίσης να απαντήσουν αν η λογική του «πολέμου θέσεων» που υποστηρίζει τον «πόλεμο κινήσεων» του Γκράμσι είναι εντελώς για τα σκουπίδια, κι αν όχι ποια σημεία της κρατάνε. Πρέπει, δηλαδή, η κατάληψη στρατηγικών θέσεων μέσα στην κοινωνία σε καθεστώς καπιταλισμού να είναι μέσα στους στόχους μας, ναι ή όχι ;

Το μεταβατικό πρόγραμμα προφανώς και δεν είναι στάδιο της κοινωνικο-οικονομικής ανάπτυξης, αλλά προφανώς και είναι ένα βήμα προς την ανατροπή του καπιταλισμού, όπως άλλωστε υποστήριζε και ο Τρότσκι.

Για το ενιαίο μέτωπο

Οι σύντροφοι αντιλαμβάνονται το Ενιαίο Μέτωπο μόνο ως κοινωνικό και όχι ως πολιτικό. Γράφουν: «Ένα μέτωπο συγκεκριμένων κοινών δράσεων μεταξύ διαφορετικών εργατικών οργανώσεων, όχι μόνο επαναστατικών, αυξάνει την αγωνιστική ικανότητα, την αυτοπεποίθηση και, τελικά, την αντικαπιταλιστική όρεξη των εργαζομένων και καταπιεσμένων. (...) Ο πολιτικός ή εκλογικός εναγκαλισμός, η “πολιτική συμμαχία” με δυνάμεις που δεν είναι αντικαπιταλιστικές αποδυναμώνει, αντί να εννοεί, μια τέτοια πολιτική ενιαίου μετώπου.» Η κεντρική πολιτική συμμαχία με ρεφορμιστές πρέπει να αποκλείεται, λένε λοιπόν, αρκετά ξεκάθαρα.

Το 4ο συνέδριο της Τρίτης Διεθνούς (1922) όμως έχει δώσει την αντίθετη απάντηση στο ερώτημα αυτό: «οι κομμουνιστές προτείνουν το ενωμένο μέτωπο όλων των εργατών και μια συμμαχία όλων των εργατικών κομμάτων, τόσο στον οικονομικό όσο και στον πολιτικό στίβο». Η απόφαση αναφέρεται ξεκάθαρα σε συμμαχία επαναστατικών με ρεφορμιστικά κόμματα (τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα της εποχής εκείνης) [3]. Αν θέλουν οι σύντροφοι, ας μας εξηγήσουν αν έκανε κάπου λάθος το συγκεκριμένο συνέδριο ή ποιοι παράγοντες καθιστούν το συμπέρασμά του άχρηστο σήμερα.

Σωστά παρατηρούν οι σύντροφοι ότι η ηγεμόνευση της αντικαπιταλιστικής προγραμματικής κατεύθυνσης της ΑΝΤΑΡΣΥΑ δε μπορεί να μπαίνει ως προϋπόθεση στους υποψήφιους εταίρους μας για τη δημιουργία κανενός είδους μετώπου. Η ηγεμονία είναι κάτι που το επαναστατικό πολιτικό υποκείμενο παλεύει με πολιτικούς όρους σε πλαίσιο ειλικρινών σχέσεων με τους συμμάχους του. Η γραμμή του πρέπει να εμπνέει και όχι να επιβάλλεται με οργανωτικά μέτρα. Για εμάς όμως, η πολιτική ηγεμονία είναι κάτι που πρέπει να επιδιώκουμε μέσα σε ένα μέτωπο – όπως είναι θεμιτό να επιδιώκουν κι οι σύμμαχοί μας – και σε περίπτωση που δεν τον επιτυγχάνουμε να επανεξετάζουμε την κατάσταση.

Τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο επαναστατικός πολιτικός φορέας μπορεί να διατηρήσει την οργανωτική και πολιτική αυτοτέλειά του μέσα σε μια πολιτική συμμαχία και αυτό ακριβώς πρέπει να κάνει. Όπως γράφτηκε και στο συλλογικό μας κείμενο, σε καμία περίπτωση δεν προτείνουμε «να αυτοδιαλυθεί η ΑΝΤΑΡΣΥΑ μέσα στη συμπόρευση. Η ΑΝΤΑΡΣΥΑ πρέπει να δώσει ταυτόχρονα τη μάχη για να μετατραπεί σε επαναστατικό πολιτικό φορέα και για να συγκροτήσει το ενιαίο πολιτικό μέτωπο που είναι σήμερα απαραίτητος όρος για την ουσιαστική παρέμβαση της αντικαπιταλιστικής αριστεράς.

Να επιμείνουμε στο συντροφικό διάλογο για να βγάλουμε άκρη

Σύντροφοι που έχουν γράψει άλλα κείμενα θεωρούν ότι στη Χιλή «κρίθηκε» είναι ότι οποιαδήποτε κυβερνητική συμμετοχή των κομμουνιστών πριν τη σοσιαλιστική επανάσταση είναι λάθος. Αυτό που επαληθεύτηκε στη Χιλή είναι ότι επανάσταση χωρίς να χτυπηθεί αποφασιστικά ο πυρήνας του αστικού κράτους που είναι μαθηματικά βέβαιο ότι θα αντιδράσει βίαια δε μπορεί να γίνει. Αυτό ήταν το λάθος του χιλιάνικου κινήματος και όχι η συγκρότηση της Λαϊκής Ενότητας, ο εκλογικός θρίαμβος της και οι εθνικοποιήσεις που επιχείρησε.

Οι χουντικές σφαίρες που έζωσαν το μέγαρο Μονκάδα δεν έθαψαν το δρόμο της ανθρωπότητας προς το σοσιαλισμό, όπως δεν τον έθαψε ούτε το αίμα των Κομμουνάρων πάνω στον «τοίχο των ομοσπονδιακών», ούτε τα κανόνια του Σκόμπι στην Αθήνα, ούτε οι εκκαθαρίσεις της γενιάς της Οκτωβριανής επανάστασης τη δεκαετία του '30, ούτε και τα τανκς που βομβάρδισαν το Ανώτατο Σοβιέτ στη Μόσχα το 1993. Καμία αποτυχία ή κατάπνιξη των πολύμορφων μορφών πάλης της εργατικής τάξης, δε σημαίνει ότι ο τάδε ή ο δείνα δρόμος κλείνει. Κάθε μία από αυτές φωτίζει πλευρές που πρέπει να ληφθούν υπόψη στην επόμενη απόπειρα.

Κανείς δε μπορεί να έχει την εξωπραγματική βεβαιότητα ότι ο μόνος δρόμος για την ανατροπή του καπιταλισμού είναι η γενική εξέγερση και στη συνέχεια η εγκαθίδρυση αμειγώς επανασταστικής κυβέρνησης. Αυτό ο δρόμος φυσικά δεν πρέπει να αποκλείεται. Έχουμε δει όμως από την ιστορία ότι η ταξική πάλη μπορεί να πάρει πολλές άλλες μορφές, τις οποίες κανείς δε μπορεί να αποκλείσει και στο μέλλον και τις οποίες δεν έχουμε την πολυτέλεια να στομαμάουμε για κάποιο μυστηριώδη λόγο που θα μας επέβαλε να ενδιαφερόμαστε μόνο για την μια κι έξω εξέγερση.

Ο δρόμος για να λύσουμε τα αδιέξοδα μας διατηρώντας και ενισχύοντας την αναγκαία όσο ποτέ ΑΝΤΑΡΣΥΑ είναι ο συντροφικός διάλογος επιχειρημάτων στον οποίο δεκάδες σύντροφοι ήδη ανταποκρίνονται. Όχι, η αντιμετώπιση που κάποιοι δε διστάζουν να επιφυλάξουν σε ευρεία κομμάτια του δυναμικού της ΑΝΤΑΡΣΥΑ, ως «συνειδητής ή ασυνειδητής πέμπτης φάλαγγας».

[1] «Σχόλια πάνω σε μια συλλογική συμβολή [των Μ.Σκούφογλου, Π.Καρδαμίτση]»
<http://www.antarsya.gr/node/2588>

[2] Λεόν Τρότσκι Η ΘΑΝΑΣΙΜΗ ΑΓΩΝΙΑ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ [Το Μεταβατικό Πρόγραμμα] http://www.marxistbooks.gr/metavatiko_a.htm

[3] Η απόφαση της Κομιντέρν, 1922 (II) - Μτφρ. στα ελληνικά Lenin Reloaded
http://leninreloaded.blogspot.be/2013/12/1922_17.html